ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ԿԱՆՈՆԱԳՐՔԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Կանոնագրքի ունեցած կանոնախմբերի հաջորդականությամբ Հավելվածում հրատարակում ենք մեր Մատենադարանի երկու ձեռագրերի պահպանակների և չորս պատառիկների նկարագրությունը և սրանց բովանդակած բնագրերը ամբողջական ձևով։ Կետադրությունը պահպանված է նույնությամբ, բաց են արված հապավումները։ Այդ նյութերի գրության ժամանակը որոշված է մոտավորապես, ելնելով նրանց հնագրական տվյալներից։

Ա. № 4201 ձեռագրի պահպանակ[1]. 2 թերթ. մեկը ձեռագրի սկզբում, մյուսը՝ վերջում, երկուսն էլ մագաղաթ։ Առաջին թերթի մեծությունն է 25×20,5, երկրորդինը՝ 26×18. գիր՝ միջին մեսրոպյան խոշոր երկաթագիր. երկսյուն։ Առաջին թերթում 20 տող, երկրորդում՝ 18, վերջինս վնասված է՝ պահպանակը ձեռագրի չափսին դարձնելու նպատակով վերևի լուսանցքի հետ երկու տող կտրված է։ Պահվել է վերջաբանի կարգահամարը՝ ԼԳ։ ժամանակը՝ IX—X դարեր։

Պահպանակը բովանդակում է Առաքելական (Ա) կանոնախմբի ԼԳ հոդվածի ընդարձակ հատվածից (հմմտ. Կանոնագրքի 48-րդ էջի 8-րդ տողի «յայտնել զառականս մերձաւորի արեան իւրոյ») մինչև վերջաբանի սկզբի ընդարձակ մասը (հմմտ. Կանոնագրքի 52-րդ էջի 11-րդ տողը «իսկ իբրև լուան զայս ամենայն որդիք քահանայիցն»)։

Բ. Պատառիկ № 347. թերթ 4. մագաղաթ. մեծություն՝ 17×11,8. գիր՝ միջին մեսրոպյան մանր երկաթագիր. միասյուն. տողեր՝ 30։ Պատառիկի 1ա, 2ա և 3բ էջերում մելանը թափված է, դիրը մաշված, աջ և ձախ եզրերը սևացած, համարյա անընթեռնելի, բայց գրչի (գրելու հարմարանքի) ճնշման հետևանքով տառերի հետքերը նկատելի են. մագաղաթյա թերթերը կուչ են եկած, եզրերից տեղ-տեղ պատռված։ Այդ պայմաններում 1ա էջը կարդացվեց մասնակի կերպով, իսկ 3բ էջը չկարողացանք կարդալ։ Պահվել են հոդվածների մի քանի մասնավոր կարգահամարներ. ժամանակ՝ XI—XII դարեր։

Պատառիկը բովանդակում է Կղեմեսի կանոնախմբի ԽԵ—ԽԶ, ԾԲ-ից (սկիզբը չի պահվել) մինչև ԾԸ (վերջից չի պահվել)[2] հոդվածները, ԿԹ հոդվածի վերջից մինչև ՀԸ հոդվածը, ՁԳ հոդվածից[3] մինչև ՁԴ և երեք այլ հոդվածներ, որոնք չենք գտնում Կանոնագրքի ձեռագրերի մեծ մասում, բայց հանդիպում ենք Կանոնագրքի մի քանի օրինակներում՝ beſgq և 659 ձեռագրում։ Միայն վերջին ձեռագրում է պահվել պատառիկում նշված ՁԴ հոդվածի «այսոքիկ է յաղագս կանոնաց» հատվածից մինչև վերջ։ Պատառիկի չորրորդ թերթը հարց ու պատասխան է, որը Կանոնագրքի այս հատորի կանոնախմբերին չի պատկանում, այդ պատճառով էլ այստեղ չենք հրատարակում։

Գ. № 2151 ձեռագրի[4] պահպանակ. 4 թերթ, երկուսը ձեռագրի սկզբում, երկուսը՝ վերջում, չորսն էլ մագաղաթ. մեծություն՝ 17,5×12,5. գիր՝ միջին մեսրոպյան երկաթագիր. միասյուն. տողեր՝ 20. վերջին երկու թերթը վնասված՝ պահպանակը ձեռագրի չափսին դարձնելու նպատակով վերևի լուսանցքի հետ երկու տող կտրված է։ Վերջին պահպանակի առաջին թերթի մեջտեղում հենց սկզբից եղել է ծակ, 3 սմ տրամագծով. 4 թերթերն էլ մի փոքր դեղնած են, իսկ առաջին թերթի ներքևի մասը կեղտոտված. պահվել է միայն IV հոդվածի կարգահամարը՝ Դ. ժամանակ՝ X դար։

---

1 Ձեռագիրը 1492 թ. ընդօրինակություն է (էջ 364բ)։

2 Բնագրում հոդվածների կարգահամարները Կանոնագրքի ունեցածից մեկով ավել է՝ ԾԴ հոդվածը պատառիկում նշված է ԾԵ և այլն։

3 Կանոնագրքի ՀԸ (պատառիկի ՀԹ) հոդվածին պատառիկում հաջորդում է Ձ, որը Կանոնագրքի ունեցած Կղեմեսի կանոնախմբի ՁԴ հոդվածն է։ Այսպիսով պատառիկում չեն պահվել թվով 4 հոդված՝ ՀԹ—ՁԲ։

4 Ձեռագիրը 1587 թ. ընդօրինակություն է (էջ 174ա)։

Պատանակը բովանդակում է Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբի հոդվածների ցանկը՝ սկզբից մինչև վերջ թերթ է ընկած, ապա Գ, Դ, Ե, Ժ հոդվածները սկզբից և վերջից պակասավոր, հունարենի 15, 16, և 47-րդ հոդվածները, որոնք չեն մտել Կանոնագրքի Բարսեղ Կեսարացու կանոնախմբում. վերջից թերի մի հատված, հավանարար նրա մի այլ նամակից, որի մասին առայժմ ոչինչ չենք կարող ասել։

Դ. Պատառիկ № 1216. թերթ՝ 1. մագաղաթ. մեծություն՝ 15×11,5. գիր՝ միջին մեսրոպյան երկաթագիր. միասյուն. տողեր՝ 17. բնագիրը շատ է մնասված՝ մագաղաթի մեջտեղում 3 սմ տրամագծով ծակ կա. բացի կազմին ամրացված կողմից՝ մնացած եզրերը մաշված են և սևացած. ժամանակ X—XI դարեր։

Պատառիկը բովանդակում է Սահակ Պարթևի կանոնախմբի ԽԴ հոդվածի «ժառանգութեան յարքայութեանն Քրիստոսի եւ աստուծոյ» (էջ 402, տող 10) հատվածից մինչև ԽԶ հոդվածի «զտոհմային գաղգականաւք պէսպէս» (էջ 405, տող 13) հատվածը։

Ե. Պատառիկ № 608. թերթեր՝ 4. մագաղաթ. մեծություն՝ 23,5×17. գիր՝ միջին մեսրոպյան երկաթագիր. տողեր՝ 26, միասյուն։ Այս պատառիկը ժամանակին եղել է մեր Մատենադարանի № 4979 ձեռագրի պահպանակը[1]։ Այդ պատճառով վերջինս ձեռագրի չափին դարձնելու նպատակով վերևի լուսանցքի հետ կտրել են նաև 1—2 տողեր. պատառիկի եզրերը մաշված են և կեղտոտված։ Պահվել են հոդվածների մասնավոր կարգահամարներ, բայց և նկատելի են նաև ընդհանուր համարներ, թեև դրանք ավելացվել են հետագայում։ Ժամանակ՝ IX—X դարեր։

Պատառիկը բովանդակում է Շահապիվանի ժողովի կանոնախմբի ԺԶ հոդվածի «նստուցանեն վասն կորուսիչ արծաթոյն» (էջ 456, տող 10) հատվածից մինչև Ի հոդվածը և ապա Ներսեսի և Ներշապուհ եպիսկոպոսի կանոնախմբի ցանկից (էջ 475, տող 1) մինչև ԺԳ հոդվածի «ի սուրբ եկեղեցին հատուցեն ամենայն յաւժարութեամբ» (էջ 483, տող 8) հատվածը։

Զ. Պատառիկ № 1735, թերթ՝ 1, մագաղաթ. մեծություն՝ 15,6×12 և 10. թերթի վերևի մասը լայն է, քան ներքևինը. գիր՝ միջին մեսրոպյան երկաթագիր. միասյուն. տողեր՝ 20. բնագիրը շատ է մնասված, բացի կազմին ամրացված կողմից մնացած եզրերը մաշված են, մելանը շատ հաճախ թափված. ընթերցեցինք զրչի (գրելու հարմարանքի) ճնշման հետևանքով առաջ եկած տառերի հետքերին հետևելով. ժամանակ՝ X—XI դարեր։

Պատառիկը բովանդակում է Հովհաննես Օձնեցու կանոնախմբի Ը հոդվածից մինչև Ժ հոդվածը, ապա ԺԳ հոդվածից մինչև ԺԶ-ի «պարտ է ըստ առաջին կարգին» (էջ 522, տող 7) հատվածը։

---

1 Այս տեղեկությունը մեզ հաղորդեց Մատենադարանի ձեռագրատան աշխատակից ընկ. Ց. Եղանյանը։

Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

1ա

յայտնել զառականս
մերձաւորի արեան իւրոյ.
զառականս դստեր քո մի
յայտնես[ց]ես. զառակ
անս քեռ քո թե առ ի ի(sic) հա
ւրէ իցէ կամ առ ի մաւրէ
[մի] յայտնեսցես, զա
ռականս կնոջ հաւր քո
մի յայտնեսցես, զառ
ականս հաւրաքեռ քո մի
յայտնեսցես, զառակ
ականս հաւրաքեռ քո մի
յայտնեսցես պղծելով
ընդ նոսա, նոյնպէս
եւ յերկրորդումն կար
[գ]եաց աւրէնսդիրն մով
սէս յանէծսն եւ ասէ.
անիծեալ լիցի որ ննջի
ցէ ընդ կնոջ հաւր իւրոյ
զի յայտնեաց զաներւ

ոյթս հաւր իւրոյ. սնու
ծեալ որ ննջիցէ ընդ քեռ
իւրում. որ առ ի հաւրէ
իցէ կամ առ ի մաւրէ. եւ
ասասցէ ամենայն ժողով
ուրդն եղիցի եղիցի,
նոյնպէս սահմանեալ
առաքելական կանոնացս.
մարդ ոք մարդ առ ամեն
այն ընտանութիւն մար
մնոյ իւրոյ մի մերձես
ցի. կամ շնութեամբ.
կամ ամուսնութեամբ
մինչև ի չորրորդ զա
րմն չունի իշխանութ
իւն առնել:
ԼԳ Եւ արդ զայս ամենայն
զոր ինչ կարգեցին եւ եդ
ին առաքեալքն. ոչ եթե
անձանց իւրեանց միայն

1բ

կարգեցին. այղ եւ այ
նոցիկ որ եւ զկնի իւրե
անց լինելոց իցեն. քանզի
կասկա[ծէին թ]ե պատրաս
տեալ են գայլք զգենուլ
զզեստ զառանց. եւ առ
նել կոտորած ի մէջ հաւտ
ին քրիստոսի. քանզի ոչ եթե
նոցա պէտք ինչ եին կարգ
աց եւ աւրինաց. որ ինքե
անք իսկ եին աւրէնսդիրք.
զի խրատեալ եւ վարժեալք

եին ի ճշմարիտ վարդապ
ետէն. եւ մխիթարիչ
հոգին սուրբ բնակէր ի նո
սա. զի զոր աւրինակ ետ
կարգել նոցա հոգին սու
րբ. զկարգս եւ զաւրէնս
զայսոսիկ առաւել եւս
առաջնորդեսցէ նոցա
ըստ կամաց իւրոց
որք ընկալան ի տեառնէ զ[աւրու]
թիւն եւ իշխանութիւն
զիարդ մարթ էր եթե [յայ]

յ իմիքի դնիցի նոցա [աւր]
էնս. նաեւ սպաւղոս եւ [տի]
մոթէոս շրջեին ի կ[ողմ]
անս կեսարացւոց եւ կի[լ]
իկեցւոց. զսոյն իսկ
զայս աւրէնս սպատուիրե
ին. զառաքելոցն միմ[ե]
անց. եւ որք եին ընդ ձե
ռամբ առաքելոցն աշ[խա]
րհականքն ամենայն.
քարոզեին եւ աւանդեին
յամենայն եկեղեցիս.
Այդ աշակերտք տեառն յետ
դնելոյ զկարգ աւրինաց,
այսոցիկ, ոչ դադարե
ին ի քարոզելոյ զաւետար
ան ///

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

1ա

զոր առներ տէր ի ձեռս
նոցա. քանզի բազում ժ
ողովուրդք ժողովեին
հանապազ առ նոսա.
եւ հաւ[ա]տացին ի քրիստոս
որպէս եւ երեք հազարքն.
զնոյն հետոց եկեալ աս
են ցպետրոս. զինչ զո
րծեսցուք արք եղբարք.
ասէ պետրոս. ապաշխա
[եցարուք] եւ մկրտեցարուք
յանուն տեառն յիսուսի. եւ յայլ
ոց քաղաքաց քաղաքաց գա
ին առ նոսա եւ լսեին եւ
ընդունեին զբանս նոցա.
նաեւ նիկոդեմոս եւ գամ
աղիեղ գլխաւորք ժողով
րդեան. գային առ առ ///
[վարդ]ապետութեանն. այդ եւ
յուդա եւ ղեւի. եւ փեռի
եւ յովսէփ, եւ յուստոս
որդիք անանիա, եւ կայ
իափայ, եւ ալեքսանդր
ոսի քահանայիցն. զաին
նոքա ի գիշերի, եւ խոս
տովան լինեին ի քրիստոս թե որ
դի աստուծոյ է. այդ երկնչէին
ի ժողովրդենէն յայտն
ել զխորհուրդս իւրեանց
որ առ աշակերտսն. զի
մի կշտամբեսցին ի հրե
իցն եւ ի քահանայապետիցն.
եւ ընկալեալ զնոսա առա
քելոցն սիրով, զաւկտա
կար խրատն ի մէջ առեալ
ասեին ցնոսա, մի վասն ///

Ա գլ առաքելական

1բ

/// կորուսան
էք զյաւիտենականսն
ձեր որ առաջի աստուածոյ է, զու
ցէ պահանջիցիք ընդ հա
ռսն ձեր զվրէժ արեանն
քրիստոսի. զոր ընկալան ի վեր
այ անձանց եւ որդւոց իւ
րեանց. զի չե ընդունե
[լի] առաջի աստուծոյ, որպէս եւ
ասաց իսկ կենարարն. ե
թե որ խոստովանեսցի
զիս առաջի մարդկան,
խոստովանեցից եւ ես
զնա առաջի հաւր իմոյ
որ յերկինս է. եւ եթե ոչ
խոստովանեսցի զիս ա
ռաջի մարդկան, ուրա
ցայց եւ ես զնա առաջի հ
աւր իմոյ որ յերկինս է.
/// եր
կրպագութ[իւն դարձ]
եալ երթեալ հաղորդել
ընդ սպանողս որդւոյն
նորա. զիարդ ակն ուն
իցիք ընդունելի լինել [հաւ]
ատոցն ձե[ր]ոց ընդ

ճշմարիտսն, մինչ
դեռ [չ]էք մեկնեալ եւ հեռ
ացեալ յայնցանէ, որք
ստուրեամբ իւրեանց
դատապարտեցին զանձ
ինս իւրեանց. այդ ար
ժան է ձեզ խոստովան
ել յայտնապէս. իբ[րեւ]
զայնոսիկ որք հաւատա
ցինն ի քրիստոս, քարոզութե
ամբ զոր քարոզեմք մեք
իսկ իբրեւ լուան որդիք
քահանայիցն զա[յս] ամենայն
////

Բ

1ա

նգնութեան. այլ իբրեւ պիղծ վարկանելով [այ]
նոսիկ հեռասցի. ոչ յիշելով ///
ինչ բարի է յոյժ. եւ թե արու եւ էգ արար ///
զմարդն այդ հայհոյելով եւ ///
/// կամ ուղղեսցէ զի որ ///
լուծցի. եւ յեկեղեցւոյ արտաքս ընկեսցի
նմանապէս եւ ժողովր ///
եպիսկոպոս կամ երէց զդարձ ///
/// ի բաց մերժեսցէ լուծցի
/// տրտմեցուցանէ զքրիստոս ///
///
ապաշխար ///
/// եթե որ եպիսկոպ ///
/// ԾԱ եթե որ ժառ ///

1բ

կամ զկաղ կամ զկոյր կամ զդէմս վնասել այ
սպանեսցէ եւ [ն]չաւակեսցէ եւ պատրեսցէ [ի]
բաց որոշեսցի. նմանապէս եւ ժողովրդականն:
ԾԴ Եպիսկոպոս կամ երեց անիծոյթ առնելով զգ
ծառանգաւորսն խրատել եւ զժողովրդակա[նս?]
նոսա ի բարեպաշտութիւն ի բաց որոշես
ցի. իսկ եթե ի նմին յուղութեան կացցեն լու
ծեալ լիցին: Ծե եթե որ եպիսկոպոս կամ եր
էց կարաւտելոց ի պիտոյից ուրուք վիճակելոցն
ոչ լցցէ զկարաւտութիւնն. ի բաց որոշեսցի.
որպէս սպանող եղեալ եղբաւր իւրոյ.
ԾԶ Եթե որ զրստ անուն վերագրեալ գրէ անդ.
[ա] յսինքն ծուծուկիդ կոչին. իբրեւ զսուրբ եւ
զուղիսլ գրեն. համարձակ յեկեղեցւոջ ըն
թերցցի առ վնաս ժողովրդեանն լուծե
ալ լուծցին. Ծէ Եթե ամբաստանութիւն
եղիցի զհաւատացելոյ ումեքէ. պոռնկու
թեան եւ կամ շնութեան. կամ այլոյ ինչ ան
պատեհ եւ հրաժարական գործոյ եւ յանդի

մանեալ զացի. ի ժառանգութիւն վիճակի
եկեղեցւոյ սպասաւորութիւն ոչ լիցի արժանի
յառաջ գալ: ԾԸ Եթե ոք ի վիճակելոց. այս
ինքն երէց կամ սարկաւագ. վասն երկիւղի
մարդկան. հրեի կամ հեթանոսի կամ հերետ
իկոսի որ է թիւրահաւատ ուրացի եթե զանուն
քրիստոսի. ի բաց լուծցի եւ ի բաց որշեսցի. իսկ զան
ուն ժառանգութեանն լուծեալ լիցի. ԾԹ
Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երեց կամ սարկաւագ
կամ բնաւ ի քահանայական կարգէ կերիցէ միս
արեամբ շնչոյ իւրոյ. կամ զազանաբեկ կամ ///

2ա

զի ի բերենոյ երկուց եւ երից /// [հաս]
տատեսցի ամենայն բան. ՀԱ Ոչ է պարտ եպիսկո
պոսի ումէք եղբաւր կամ որդւոյ կամ ///
/// շնորհել պատիւ եպիսկոպոսութեան
ձեռնադրել որպէս եւ ինքն կամի ձեռնադր
ել [քանզի ժառանգ /// եպիսկոսլսութեան
/// առնելիս չէ իրաւացի զայս ///
շնորհել մարդկային /// ցանկութեան
եւ ոչ զքրիստոսի եկեղեցին ընդ ժառանգութեամբ
դնել իսկ եթե արասցէ ոք զայս ձեռնադրու
թիւն /// եղիցի եւ ինքն. ի բաց որոշեսցի.
այսինքն արտաքոյ եկեղեցւոյ եղիցի. ՀԲ Եթե
ոք ակամբ վնասեալ կամ վիրաւորեալ անդամաւք.
եւ արժանի է եպիսկոպոսութեան եղիցի
քանզի ոչ խեղութիւն մարմնոյ հրամայէ
լինել. այլ պղծութիւն հոգւոյ. ՀԳ Խուլ եւ
կոյր մի եղիցի եպիսկոպոս. ոչ իբրեւ զպիղծ
եւ զաղտեղի. այլ զի եւ եկեղեցական դաս
ոյն խափանումն մի եղիցի. ՀԴ Եթե ոք դեւ
ունի քահանայ մի եղիցի. իսկ եթե սրբնսցի
ընդունեալ եղիցի. եւ եթե իցէ արժանի լիցի. Հե
Ի հեթանոսաց եկեալք ի մկրտութիւն. եւ վատ
թարազոյն վարուց. ոչ է իրաւացի վաղվաղա
կի յեպիսկոպոսութիւն յառաջ ածել ///
մի պատահէ որոյ զփորձ ինչ չեւ էցուցեալ ///
/// լինել վարդապետ. բայց եթե ///
///շնորհի այս եղիցի. ՀԶ Ասացաք եթե ոչ է
պարտ եպիսկոպոսի արկանել զինքն յաշխարհ
ական ինչ հոգս մի վարել /// եկ
եղեցական պիտոյից ապա թե ոչ ///

2բ

ել զպատիւն. քանզի կարէ երկուց տեռանց

ծառայել ըստ տէրունակ[ա]ն հրամանին. ՀԷ
Ջծառայս ի ժառանգութիւն եկեղեցւոյ հաստ
ուցանել առանց կամաց տերանց ոչ հրամայ
եմք առ ի սրտմեցուցանել զստացողսն.
քանզի այս տանց կործանումն գործ է. իսկ
եթէ երբեք արժանի երեւեսցի ծառայ առ
ձեռնադրութեան աշտիճան. որպէս եւ մեր
Ոնեսիմոս երեւեցաւ. եւ թողացուսցեն
տեարքն. եւ ազատեսցեն եւ ի տանէն իւրե
անց ի բաց առաքեսցեն եղիցի. ՀԸ Եպիսկո
պոս կամ երէց կամ սարկաւագ, զինուորակ
ան իւրաց ւզարապեալ. եւ զերկոսին առնել կամե
ցեալ. զհռովմայեցւոցն ունել զիշխանու
թիւն եւ զքահւսնայութիւն. ի բաց լուծանել
ի քահանայութենէն արժան է. զի կայսեր
կայսեր եւ աստուծոյ աստուծոյ: ՀԹ Որ ոք թշնամանեսցէ
զթագաւոր կամ զիշխան անիրաւութեամբ
տանջանս եւ տոյժս կրեսցէ. եթէ ժառանգ
աւոր իցէ լուծեալ լիցի իսկ եթէ ժողվըր
դական. արտաքոյ որոշեսցի. Ձ Եպիսկոպոս
ոք եթէ իցէ զաւառաց բազմաց. եւ ունիցի
իշխանութիւն ընդ ձեռամբ իւրով մի իշխ
եսցէ յայլոյ իշխանութեանց առնուլ եւ զմի
ոյ եկեղեցին զարդարեալ զի աշառութեամբ
վարեցաւ. եւ անձին իւրում ի դատապար
տութիւն. այնպիսին թե չհաւանեսցի
դառնալ յիւրացն ի բաց լուծցի. եւ զայն զոր
ոյ է առն եւ շինեաց զայլոյ եկեղեցին. մի
կոչեսցեն զանուն նորա իւրեանց վարդա

3ա

պետ. ՁԱ Եպիսկոպոսք եթէ լինիցին գլխաւ
որք եւ հրամանատարք ի վերայ երիցանց եկեղե
ցւոյ. որք են ի գեաւղս եւ յագարակս. զի եր
եւեսցին գլուխ եւ առաջնորդ ամենեցուն.
եւ ի ձեռն նորա խնդրեսցին ամենեքին. քան
զի եւ սամուէլ այնպես շրջէր, տեղւոջէ ի տե
ղի եւ ոչ ինչ առնոյր ի տանէ պաշտաւնեից
յնչից նոցա. եւ ոչ սրտմեցուցանէր զնոսա
այլ այց առնէր եւ կարգէր եւ հրաման տայր.
ՁԲ Եթե առաջնորդ ոք իցէ մի իշխեսցէ առանց
իւրոց պաշտաւնակցաց իւս ինչ առնել յեկե
ղեցւոյ. բայց կամաւք եւ միաբանութեամբ
արասցէ զինչ կամին. զի մի լիցի սրտմու
թիւն ի միջի իւրեանց. ՁԳ Եւ քահանայ որ կա
պէ զոք տարապարտուց յանարժանս. ընկալ

ցի պատիժ պատուհասի ըստ արժանի. բայց
զոր կապեացն ընկալցի զկապանսն որպէս թե
յարժանի. Զդ եթե ամբարտաւանք. եւ հպարտք.
եւ սեզք. եւ սնապարծք. մի մերձեսցին ի պաշ
տաւն քահանայութեան. վասն այնր թե ամե
նայն ամբարտաւան ի մէջ մարդկան պիղծ է
առաջի աստուծոյ. եւ վասն նոցա է ասացեալ եթե հատ
ուցից զնատուցումն ամբարտաւանից այսոք
իկ եւ յաղագս կանոնաց կարգեալ է. հրամայե
ցաւ ձեզ առ ի մէնջ. իբր եպիսկոպոսաց դուք
կացեալք մնացեալք յայսոսիկ. ապրեալք եղ
իջիք եւ իւաղաղութիւն կալջիք. ապա թե ան
հաւանեսջիք, տանջանաց մատնեսջիք [եւ?]
պատերազմ ընդ միմեանս հանապազորդ[ղ ընկ]
ալջիք զարժանաւոր պատուհաս տանջ[անաց]

Գ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

Իա

///

Գ. Վասն որ զէզ սպանանէ հարուածովք.
Դ. Վասն երկրորդ ամուսնութեան.
Ե. Վասն ակամայ մահուանց.
Զ. Վասն կամաւոր մահուանց.
Է. Վասն որք երդմ[ամբ] ձեռնադրիլ.
Ը. Դարձեալ վասն երրորդ ամուսնութեան.
Թ. Վասն որ ի պատերազմունս մահ գործին.
Ժ. Վասն որք ի վաշխսն յսահխեն.
ԺԱ. Վասն որ զկուսութիւն խոստանան պահել եւ ստիցեն.
ԺԲ. Վասն հաւատաւորաց պոռնկացելոց.
ԺԳ. Վասն որք յափշտակութենէ ունիցին կանայս.
ԺԴ. Վասն երիցանց որ յանարժան ամուսնութիւն անկան.
ԺԵ. Վասն որ նախ ապականեաց ապա ամուսնացաւ նմա.
ԺԶ. Վասն առ յափշտակողսն կարգադրութիւն.
ԺԷ. Վասն որ յառնէ հրաժարէ եւ ընդ այդում զուգի.
ԺԸ. Վասն կղերիկոսաց մեղուցելոց.
ԺԹ. Վասն կնոջ որ ի հանապարհի ծնանի.
Ի. Վասն երկիւղած կանանց որ ի շնութեան ըմռնին.
ԻԱ. Վասն կնոջ որ յասնէ բաժանի.

Իբ

[ԻԲ]. Վասն աղջկան որ առանց հաւր եւ մաւր ///
[ԻԳ]. Վասն որ աղախին առանց կամաց տեառնն ամուսնանայ.
[ԻԴ]. Վասն այրեաց կարգադրութիւն.

[ԻԵ]. Որք առանց կամաց իշխաւղացն ամուսնանան.
[ԻԶ]. Վասն որ խիստ հարկանէ զընկեր իւր.
[ԻԷ]. Վասն սարկաւագի որ ընդ հեթանոսի պոռնկի.
[ԻԸ]. Վասն խառնազնաց քրիստոնեից.
[ԻԹ]. Վասն կնոջ որ զայր թողու եւ այդում հետեւի, դարձեալ յառաջին այրն դառնայ.
[Լ]. Վասն կնոջ որ յառնէ թողեալ կարգադրութիւն.
[ԼԱ]. Վասն որ առ հարկի ապականութիւնք գործին.
[ԼԲ]. Որ զկուսութիւն խոստացին պահել եւ ստեցին.
[ԼԳ]. Վասն որք երդմնախորք գտանին.
[ԼԴ]. Վասն կախարդաց խստացելոց.
[ԼԵ]. Վասն արուագիտաց.
[ԼԶ]. Վասն որ ընդ եղբաւր պոռնկի.
[ԼԷ]. Վասն որ զազգային ապականէ.
[ԼԸ]. Վասն գրակարդացի զոր նմա խաւսեալ ապականէ.
[ԼԹ]. Նմանապէս եւ սարկաւագաց որք շրթամբք մեղանչեն.
[Խ]. Վասն որ զփրկական խորհրդովն յանցանեն.
[ԽԱ]. Վասն զկողմնակ քոյր իւր ապականիցէ.
///

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

1ա

րանաւք ի վերայ հասանել քննութեամբ
եղելոցն եւ ի մէջ ածել զկինն եւ տեսան
ել զսաղմն թէ նկարեալ իցէ այնպիսիոյն
երկրորդ մահ համարեալ լիցի պարտ է
այնպիսոյն ցաւր մահուան իւրոյ կալ ի
խոստովանութեան. բայց սահմանելի է
ի վերայ այնպիսոյն կարճել զժամանակ[ն]
քանզի սահմանադրութիւն ոչ եթէ ժամա
նակին յոլովութիւն է կատարեալ ապաշ
խարութիւն, այղ բարուցն ուղղութիւն ի
զղջումն եկելոց.
Դ. Իսկ երրորդ ամուսնութեան աւրէնք ոչ դոյն
վասն զի աւրինացն չհրւմայեցաւ ինչ այս
պիսի, այղ որպէս արտաքոյ ինչ ընկեցեալ
յեկեղեցւոյ տեսանեմք. եւ դարձեալ
հրապարակագոյժ առնել չէ բարւոք որպէս
հանոյ թուեցաւ ո[մանց ասե]լ թէ լաւ է այս
քան զպոռնկութիւն [բայ]ց ոմանք եւ վասն
Դ ամուսնութեան /// [անգ]ամ սահ
մանեցին անովանելով այնու]հետեւ ոչ

1բ

շնութիւն այդ բազում ամուսնութիւն.
մանաւանդ ըստ աւրինացն պոռնկութեանն
իսկ զտանջանս ընդունել. վասն որոյ
աչրն իսկ սամարացւոյն նառեալ ասէր թե
Ե այր փոխեալ է քո եւ զոր այժմդ ունիս
չէ քո այր եւ այդպիսեացս ոչ եթե կանո
նաւ ինչ դնել ապաշխարութիւն այդ ըստ
կամաց սովորութեան. բայց պար[տ] է զայն
պիսին ոչ աւաարացուցանել յեկեղեցւոյ.
այդ լոկ արժանաւորք լիցին ի պաշտաման
արտաքոյ եկեղեցւոյ եւ ի հաղորդութենէն
հեռի եղիցին. եւ այսպէս ցուցցեն զպտուղ
ապաշխարութեան յանձինս իւրեանց.
յետ ԺԵ ամաց կացցեն ի տեղւոջ հաղորդութեան.
[Ա]կամայութիւն ասէ որ ամենեւին հեռի իսկ
Լ որք ոչն կամին գործել զայնպիսիսն.
այսինքն թե ուրուք յանկարծաւրէն քար
ձգեալ լինի ի ծառ եւ պատահիցի մարդոյ. եւ
կամ դա[րձեալ զպ]տուղն շարժեալ ի վայր
/// [յանկա]րծաւրէն պատահիցէ ///

2ա

/// [եբ]րայական լեզուին զոր եւ մեք աստ մերում
փոխադրեցաք. եւ զի մի հարեւանցի ինչ
դատարկ զտեղեաւս անցցուք որ բազում
անգամ ի բազում մարդկան եղեւ խնդրու
մն տեղւոյդ այդորիկ. թե որպէս թռչուն
երկնից եւ ձկունք ծովու եւ որ ինչ յաշխ
արհի եղեալ է նորին ծննդեան վիճակի
հասին. սակայն իւրաքանչիւր նոքա ի
ջրոց ոմանք աղաղուղակք. եւ կէսք ի ջո
ւրս խայտալով սնանին եւ անեն. եւ ոմա
նք ի ձկանց հակառակ միմեանց գտանին
եւ սակայն զամենայն ինչ հնազանդ
եցոյց աստուած մարդկան. զթռչունս երկնից.
եւ զձկունս ծովու. այդ եւ զամենայնի
որ շրջին ընդ շաւիղս ծովու քանզի ոչ ե
թե ամենայն ձկունքն որ ի ծովսն են մի
ազգ ինչ են. որպէս կէտքն մեծամեծք. եւ
փաղէնէսքն. եւ որ լծակիցքն կոչին. եւ
դղփինքն. եւ փոկն. եւ զոր ջրաձիսն կոչին.
եւ շնաձուկնն. եւ սղոցն. եւ քսիփ. եւ ///

2բ

ծովային եզն անուանեն. ապա եթե կամիս յաւելից
մեզ կաղեփէ եւ զիշատեսակն. եւ զոստակորի
նա որ խեցեմորթքն անուանեն. եւ այս ա
մենայն ազգք ձկանց ոչ միեւնոյն են.
եւ սակայն ամենայն ընդ շաւիղս ծովու
գնան որպէս ենեմսն ասորի որ զաւրաւոր
տնառն իւրոյ թագաւորին ասուրց. եւ արդ
դու միտ եդեալ հաեաց հաւատեաւ յաստուած
ային գիրս եւ ի նոցանէ գտանես զլուծումն
խնդրոյդ.
Կուսանաց որոց միանգամ խոստացեալ իցէ
զվարս իւրեանց քրիստոսի նուիրել. եւ զգաստու
թեամբ եւ համեստութեամբ գնալ. եւ ա
պա դարձեալ անկանիցին ի մարմնաւորա
կան ախտս. եւ անարգիցեն զդաշինսն
զոր եդին առ աստուած. եւ արդ եթե այրութիւն
նուազագոյն գտանի քան զկուսութիւն.
ապա ուրեմն յայտ է թե եւ մեղանչել կու
սին առաւել շար է քան զայրոյն եւ արդ
տեսցուք զգրեալն տիմոթեայ ի պատգոսէ ///

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՀՊԱՆԱԿ

2ա

[մկրտութիւնն. այդ մեր բանս զաւրացի քան
զամենեցուն. վասն զի այն զոր նոքայն
խորհին ի մարկիոնի չոր շառաւեղէն
բուսաւ եւ ի նորին չար աւանդութենէն
ուսան զայս. եւ սոքա վասն այնորիկ
զարշելի եւ պիղծ զամուսնութիւն հա
մարին. եւ ի գինւոյ ի բաց հրաժարեալ
մեկնին. եւ զարարածս աստուծոյ խոտան եւ
պիղծ համարին. վասն այդորիկ ոչ ընդու
նիմ զնոսա յեկեղեցի աստուծոյ ընդ մեզ թե ոչ
մկրտին ի մեր մկրտութիւնս. եւ զայն ինչ
յառաջ բերցեն մեզ եւ ասասցեն թե
մեք ի նայր եւ յորդի եւ ի հոգին սուրբ
մկրտիմք. զի թե մկրտիս ընդէր այդպէս
չար արարիչ զաստուած դնես արարածոց. զի
զոր չար դնես զիարդ հաւատամ թե ի նա
մկրտիս. որպէս մարկիոնացիքն եւ այդ
հերիտիկոսքն. եւ եթե այս հանոյ է
ձեզ ժողովեցին եւս բազում եպիսկոպ ///

2բ

///
[կա]նոնս եւ արասցեն սահմանադրութիւն
զի այնպէս եւ որ հարցանէն անվտանգե
լի եղիցին եւ որ զպատասխանին առնէ ար
ժանի հաւատարմութեան զտցի.
Բազումք են վկան դիւաց որ աներեւոյթ
լլկեն զմարդիկ. կամ որ սրտմտութեամբ
եւ րարկութեամբ. կամ նախանձու եւ
ոխութեամբ. կամ նենգութեամբ եւ
խորամանկութեամբ. կամ ագահութե
ամբ եւ գաւշաւքաղութեամբ. կամ բամ
բասաւղութեամր եւ չարախաւսութեամբ.
կամ արբեցութեամբ եւ որկորստութեամբ.
կամ գողութեամբ եւ պոռնկութեամբ.
կամ ստխաւսութեամբ եւ երդմամբ. եւ
կամ այդ ինչ այսպիսեաւք լլկել դեւք զբ
մարդիկ եւ ի նոսին բունեալ եւ բնակեալ
են աներեւոյթ եւ հանապազորդ ան
ակնածելի տան կատարել զչարաչար
կամս իւրեանց. եւ այնպէս հանապազ ///

Դ.

1ա

///
ութեան յարքայութեանն քրիստոսի եւ ///
կատարեսցէն ընգալցին զաւրհնութ /// [հաղ]
որդելով պարգեւաց անվախճան [հ]անգս ///
ն գրիգորի: եւ հաւր մերոյ սահսկայ ///
ճշմարիտ ուղափառութեամբ. որք ի /// [աւ]
ուրն են պսակելոց յամենաբաւ ///
ելի սլայծառութ մշտնջենաւ ///
տենից:. ամէն: նորին սրբոյն ///
է եպիս /// [ունե]լ զընտանիս սրբո ///
այցելու ն /// հայր է եպիսկոպոս ///
որիկ իսկ առ /// ութեան պարուի խ ///
եալ նմա հաւա /// եւ անաչառութ ///
սուրբ եկեղեցւոյ տեսուչս եւ առաջնորդ ///
/// ից կացուցանել որք անուանին քորե ///
[հմ]ուտ եղելոց վարդապետութեան ///
սի պատիւ որ զժողովուրդն բա ///
/// զմեղաւորսն եւ զմոլորեալս ///

1բ.

/// եղբարf յոբշորշէին ///
եւ այլ բազմութիւն աշակերտացն յոլ ///
արեցին սպասաճարկութիւնս եւ վիշտ ///
/// րեցին զուն գործեալ ոգտվ չափ եւ ///
թեան ոչ զոf ի նոցանէ անուանեաց:
/// ճայնոյիչ եւ ճալածիչ եւ թշնամանող զին ///
անաւթ ընտրութեան է ինձ ասէ նա կ ///
/// ի ճերանոսաց եւ թագատրաց եւ որդւ ///
/// ոչ է ակնառութ /// եթե ///
իցէf. Արդ որով ///
/// ոչ կարէ աշակ ///
պէս զմի ոf ի ս ///
րանաց ասէ սիրողս եւ զկատարողս. /// ճմա ///
թե որ սիրէ զճայր կամ զմայր ///
/// fանզի ոչ է ինձ արժանի ///
/// ի վայր կործանեալ ընդ ///
/// տոճմոյին ազգականաւf պէսպ ///

Ե

1ա

///
նստուցանեն. վասն կորուսիչ արծաթին. տալիf կաշառին
անիծեալ լիցին, որպէս խաշաճանունfն որ ետուն կաշառս
սպաճապանացն. եւ ընդ սիմովնի կախարդի որ արծաթով եւ ըն
չիւf կամէր ստանալ յառաfելոցն զշնորճս սուրբ ճոգւոյն.
եւ առնելիf կաշառին նզովեալ լիցին ի տեառնէ. եւ կարասին զոր ա
ռին ընդ յուդայի կաշառին եղիցի զոր վասն տեառն մատնութեանն
առ. եւ երկպատիկ դարձուցեն անդրէն. տալիfն չիշխեն առ
նուլ որպէս խաշաճանունfն. այդ ի կարատեալս բաշխեսցեն.
եւ եպիսկոպոս կամ երէց որ վասն այսր իրաց կաշառս առցեն
եւ կամ զինչ եւ իցէ իրաց ըստ գրելոյն թե կաշառ կուրացուցա
նէ զաիրտս իշխանաց. եւ դարձեալ թե կաշառ ի վերա իրաւանց
մի առցես. եւ ճշմարտութիւնն ի ձեռն արծաթոյ fարշեցաւ
յամենայն ժողովոյս նզովեալ լիցին. եւ յիշխանութէնէն
եւ ի fաճանայութէնէն ի բաց մերժեսցին. զոր կաշառն առ
ին ընդ գեճեզի բորոտի ճամարեսցի. անեծf մարգարէին
ի վերա նորա եղիցին. fանզի ի ձեռաց դիտին խնդրելոց է
զարիւն զաւրացն. այդ զարժանաւորս խնդրեալ գտցեն.
լաւարուf մարգարէին զինչ ասէ. ձեռf նոցա յանաւրէնութեան
են եւ աջ նոցա լի է կաշառովf. տուր նոցա ըստ գործս նոցա.
զի թե իիմնն եւ գլուխն ճաստատուն է. ապա միջինfն ոչ ի վ
երա աւազոյ. կառավար արբեալ. կառfն ընդ որպէս ընթանան.
նաւավար ի fուն. նաւն երագ ծովածուփ. խաշնարած յոյլ.
խաշինfն զվնասու խոտ ճարակին. զի թե առաջնորդf աւրին

սցն հաստատուն եւ ճշմարիտք. ապա եւ կարգեալն ընդ նոքաւք.
ոչ սաւրաւքեալք. եւ թէ իւրիսին անշարժ շինուածն ոչ
գետուղէժ. եթէ նովին քաշ. հատն ոչ գազանակուր եթէ

1բ

///
[դ]էտ ժողովրդեան. աւրինակ աշխարհի ընդ ձեզ հայեցե
ալ գուսումն ձեր յառուշ բերեն. ապա զգոյշ:
ԺԷ: Եթէ ոք նշխարս մարտիրոսի կամիցի դնել. առանց եպիսկ
ոպոսի գաւառին մի դնիցէ. զյիշատակս մարտիրոսաց
եւ զժողովս. առանց եպիսկոպոսին հրամանի մի ոք իշխես
ցէ առնել. եւ թէ ոք ի սուրբ տեղեացն մարտիրոսս բերցէ առ
եպիսկոպոսն բերցէ. վկայութեամբք եւ թղթովք եպիսկոպո
սացն ուստի եբերն. եւ իւրեանց եպիսկոպոսին հրամանաւ
դիցէ ուր արժան է դնել. եթէ ոք սեղան կամիցի կանգնել
[տէ]րունական խորհրդին. առանց եպիսկոպոսին մի իշխես
ցէ ոք կանգնել. բայց ի նշխարացն յանուն զոր բերին մեծ
ապէս տաւնախմբեսցեն, յամենայն տարւոջ յաւր բերելոյ
եւ պատուոյ եւ սրբութեան զգոյշ. զի մի ի ցասումն մտ
եալ սուրբ նզնաւորացն որ վասն քրիստոսին չարչարեցան ցասումն աշ
խարհի հասցէ փոխանակ բարեխաւսութեան:
[Ժ]Ը Եթէ վարդապետի ուրուք աշակերտ կամ զժողովրդական
կամ զքահանայ նզովեալ իցէ. կամ բանադրեալ. կամ կապ
եալ բանիւ վարդապետութեան. այդ տեղւոյ վարդապետ կամ
եպիսկոպոս կամ երէց մի իշխեսցէ արձակել կամ լուծանել.
բայց եթէ հաւատովք եւ ի սէր հոգեւոր յուղղութիւն եկեսցէ.
ապա յաղաղասէր վարդապետն բարեսէր խրատու [զ?]բարեխաւ
սութիւն տասցէ հնազանդել ընդ բուն վարդապետաւն.
վասն զի մի տէր է ամենեցուն մի հաւատք մի մկրտութիւն մի
պատուիրանք եւ միոյ յուսոյ ակն ունիմք. պարտ է զնոյն մի
աբանութիւն պահել յամենայն եկեղեցիս. զարժանաւորս
աւրհնութեան միաբան աւրհնել. եւ զանարժանսն միաբան ըմբերանել.

2ա

///
[նոս]ստասաւն լինիցի եւ հաւատարիմ. ըստ տէրունական բարբառ
ոյն թէ յայսմ գիտասցեն զձեզ թէ ի[մ] աշակերտք էք յոր
ժամ միաբանիցէք եւ զմիմեանս սիրիցէք:.
ԺԹ Եթէ ոք ի մծղնէութեան գտցի երէց կամ սարկաւագ կամ ՇԿԴ
ի հաւրեղայից. ի քահանայութենէն լուծցի. աղուեսդրոշմ
ի ճակատն դիցի. եւ ի տեղիս նզնաւորաց յապաշխարութիւն
տացեն. ապա թէ դարձեալ ի նմին գտցի. զջիղսն զերկու
սին կտրեսցեն. եւ ի զողենից տացեն զի մարդ ի պատուի էր
եւ ոչ իմացաւ. ապա եթէ արք կանամբք եւ որդովք գտցին
յաղանդին. զարանց եւ զկանացն եւ զիրագէտ մանգանցն
զջիղսն կտրեսցեն. աղուեսդրոշմ ի ճակատն դիցեն եւ ի

գ.ղէնոցն տացեն յապաշխարութիւն. եւ մանգունքն որ
եւ իւեն գիտացեալ զպղծութիւնն. կալցին եւ տացին ի
ձեռս սուրբ պաշտաւնայից աստուծոյ որ սնուսցեն եւ ուսուսցեն զն
եռսա ի հաւատս ճշմարիտս եւ յերկիւղ տեառն:
Ի Եթէ ոք ի ժողո[վ]րդոց չարագործ գտցի. եւ երիցունքն գի ՇԿԵ
տեն եւ ոչ յայտնեն եպիսկոպոսին եւ յորժամ քննին լինի
եւ ի վերա հասանիցեն եւ ճշմարիա է. եւ գիտէր էրեցն ա
ւուրք եւ ամսաւք եւ ժամանակաւք յառաջ զգործս նոցա եւ
ոչ բողոքեաց եպիսկոպոսին. զմծղնեիցն պատուհաս զոր
եղին կանոնքս կրեսցեն, եւ երիցունքն զերիցութիւնն
մի իշխեսցեն պաշտել ի կեանս իւրեանց. ապա թէ էրէցն
առիցէ զեպիսկոպոսն եւ վկայութեամբ յայտ առնիցէ. եւ եպի
սկոպոսն կամ կարասի առնուցու եւ ծածկիցէ կամ աչառեսցէ.
եւ վկայութեամբ յայտ եկեսցէ. թէ արդարեւ էհաս բողոք երիցա
նցն յականջս նորա եւ նա արհամարհեաց զպատուիրանս աստուծոյ.

ԺԹ ՀԱՅՈՑՆ

2բ

///
[աւրի]նացն աստուծոյ. անկեալ կործանեսցի յաթոռոյն. եւ էրէցն ան
պարտ եղիցի. ապա եթէ եպիսկոպոսն ջանաց եւ վրէժխն
դիր եղեւ եւ երիցունքն եւ այդ մարդիկն վկայեսցեն զաշխ
ատութէնէ եպիսկոպոսին եւ զչարագործն յայտ արար յի
շխանութեան ուրուք. եւ իշխանն որ էր յաշխարհին. եւ
զեպայց ուրուք աւագ. նախարար տէր գաւառին կամի պղծու
թեանն թիկունք լինել եւ զշնացողսն դաւել եւ թաքուցանել
կամ վասն կորուսիչ արծաթոյ. կամ վասն ակնառութեան
եւ ծառայութեան. եւ ոչ ընտրեսցէ զՔրիստոս սիրել եւ զպատու
իրանս նորա. եւ վրէժխնդիր աւրինացն տեառն եւ հոգւոյ եւ մա
րմնոյ լինել. եղիցի նզովեալ այնպիսին. եւ յեկեղեցւոյ
սրբոյ ի բաց որոշեսցի. մինչեւ տացէ զպղծագործսն ի ձե
ռս եպիսկոպոսին. եթէ ի նախարարի տան գտցին պղծութ
իւնքն կամ կին նորա կամ դուստր կամ որդի. կամ ինքն իսկ
պղծովին. եւ ոչ զըտանիսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսացն
եւ ոչ ինքն ի սրբութիւն դարձցի. բռնապաստան կամիցի լին
ել. ամենայն տամբ իւրով եւ ծննդովք եւ կենաւք նզովեալ լիցի,
ի հրապարակ մի իշխեսցէ գալ. ընկերք եւ աշխարհ ամենայն
մի հաղորդեսցին ընդ նմա. մինչեւ թէ ինքն իցէ ի պղծու
թեանն ի սրբութիւն եկեսցէ. ապա թէ ինքն ոչ իցէ ի պղծու
թեանն. զընտանիսն եւ զծառայսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպո
սին գլխատրի ի կշտամբութիւն. ապա թէ յոստայնանկի
ի տան գտցի պղծութիւնն. կամ ինքն եւ ընտանիքն որպէս ա
սացաք. զընտանիսն պատուհասեսցեն ըստ աւրինին զոր եդ
աք. ապա թէ ինքն եւս ընդ ընտանիսն ի մծղնէութեան գտցի
հալցին միաբան պղծագործ ընտանեաւքն հանդերձ եւ ի հրա

Յա

///
[մեծ]ամեծ իշխանացն /// [վրէժխնդ]
իր լիցին աւրինաց աստուծոյ. զի տես[եալ այլո]ցն սրբութեամբ եւ երկիւ
ղիւ պաշտեսցեն զարարիչն ամենեցուն. զի ողջ եւ կատար
եալ լիցին կարգք աստուածպաշտութեանն. վրէժխնդրութեամբ
աւրինաց եւ յարգանաւք սրբոց. զի գտցուք նշմարիտ ծա
ռայք աստուծոյ. բանիւք եւ արդեամբք. զի նոյնպէս հատուցման
ս յարեացն ի բարեարէն աստուծոյ ակն կալեալք ժառանգեսցուք զ
սյարգեաս նորա զանվախճան յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:
Կանոնք ներսեսի հայոց կաթողիկոսի եւ ներշապհոյ մամիկոնեիանց եպիս.
Ա. Վասն յեկեղեցի տանել զսեղանս: Բ: Զառնուլ զինս զպատարագ երիցունք:
Դ Զղնել վաշխ զշնո[ր]հն եկեղեցւոյ: Դ Ոչ վաճառել կամ վարձանս տալ:
Ե Երկկանանց ոչ ուսել զշնո[ր]հն եկ: Զ: շաբաթու կիւրակէի պատարագ մա:
Է Զանմատոցն չխառնել ի բաժակ: Ը Զսպաս եկեղեցւոյ չտալ ի հարսանիս:
Թ Կանանց ոչ տալ մկրտել: Ժ Քահանայից նախագահ ոչ լինել:
ԺԱ Յեկեղեցի ոչ առնել ժամ առանց քահանայի: ԺԲ Դպրի չագանել զինուոր
ի հսանդերձ: ԺԳ Զշնորհ եկեղեցւոյ մասնաւորել:
ԺԴ Սպաս եւ պատարագիք աւագ երիցուն: ԺԵ Ի տուն ոչ մկրտել:
ԺԶ Կանանց չկալ մատ ի մկրտելն: ԺԷ Սարկաւագի ոչ մկրտել:
ԺԸ Զառնուլ հաս յապաշխարողաց: ԺԹ: Զյայտնել զխոստովանութիւն:
Ի Մատ յեկեղեցի գերեզման չառնել: ԻԱ Զառնուլ վաշխ քահանայի:
ԻԲ Ժագապս մասունս չառնուլ: ԻԳ Զերթալ ի պատարագ որ ի ժամ չկա:
ԻԴ Տղայոց հարսանիս ոչ առնել: ԻԵ Զկոյս այրեաց ոչ տալ:
ԻԶ Զարշաս ոչ ձեռնադրել: ԻԷ Զպուտանս ոչ աւրհնել:
ԻԸ Զառնուլ զկենդանի նուիրեալ ողջ: ԻԹ Զառաջաւորսն ոչ
լուծանել: Լ Ճրագլուցին ցերեկն աւրէնս ոչ տալ:
ԼԱ Ժողովրդականաց հրաման ոչ տալ քահանական կարգի:
ԼԲ Քահանայի ոչ առնուլ աղախինս արծաթագին:

Ներսիսին

Յբ

///
յամենայն ամսեա[ն] ///
Այս կանոնք եղան յաւուրս ներսեսի կաթողիկոսի եւ մերշապհոյ
մամիկոնենից եպիսկոպոսի. գլուխք Լէ
Ա Ոչ է պարտ բաժանել զժողովուրդ վասն պտղոց եւ մտից եկ
եղեցւոյ. յորմէ համարձակեցան բաժանել զպատարագս
անառակութեամբ ըստ տունս յանդգնել բաժանել լրջաբար եւ
զնաց սեղանոց ի տունս իւրեանց, ոչ թողացուցեալ զժող
ովրդականսն տանել յեկեղեցի զի աւրհնեսցին:
Այլ ի նոյն ինքն ի սուրբ եկեղեցւոջն վասն նորին կռիւս եւ խո
ցոտմունս ընդ միմեանս. զոբ մեք իսկ տեսաք. զոր պար
տ էր աճիւ եւ դողուրեամբ կատարել զխորհուրդ սրբոյ պատար

ագին. եւ ոչ որովայնամոլութեամբ եւ ժլատութեամբ թշնամանել
զսրբութիւնս. խափանեցին քահանայքն եւ զպատարագս
որ բաժանեն դպրաց զի առցեն ի նոցանէ գինս վասն սուրբ պատարագ[ին]
Գ [ՇԿ]Ը Եդին ոմանք եւ վաշխս վասն դահեկանաց իւրեանց:
Դ[ՇԿ]Թ Կէսք վաճառեցին ընկերաց իւրանց որպէս ծառայս եւ
այլք ետուն վարձանս կանանց իւրեանց ամբարշտեալք
ամենեւին վստահացեալք ի բռնութիւն անարժանութեամբ անձ.
անց մեղաւն. եւ ժողովրդականք այնպիսի պատճառաւ բաժ
նով կերեալ առանց աւրհնութեան զհաց պատարագին. եւ
ոչ կամեցան տանել զքահանայս եւ զպաշտաւնեայս ի տուն
եւ զմատուցողս պատարագին. այլ զերկականայս եւ զանդ
պիրս այսպիսի անարժանաւք. հանոյ թուեցաւ նոցա առնել
զտուն իւր[եան]ց թերակատար յաւրհնութէնէ քահանայից:
անմիտ ագահութեամբ զրկեալ զպաշտաւնեայս սեղանոյն ի
հացէ ուխտին. եւ զրկեցան ինքեանք յաւրհնութենէն աստուծոյ:

4ա

///
[մահա]բեր այսպիսի սովորութէնէ:
Ե Երկկանայք թե եւ գրակարդացք իցեն եւ պաշտաւնեայք
ընդ զինուորս կացցեն. վասն ուխտազանցութեանն
եւ ի մտից եկեղեցւոյ եւ ոչ միում մասին արժանի լիցին.
զի չէ պարտ ապաշխարողաց աւրինաց առաջնորդութիւն
առնել. պտուղս եւ զուխտս պահանջել ընդ քահանայս
նոյնպէս եւ տգէտք մի իշխեսցեն <մի իշխեսցեն> մտից
եկեղեցւոյ. զի անիրաւ է վասն անուսմնութեանն ընդ
զինուորս կոչեն. եւ զհայրենի հող եւ ջուր կալցին եւ
յարքունիս հարկս տացեն. եւ զորդիս ի դպրոց ուսցին:
Զ Քահանայք զշաբաթու եւ զկիւրակէի պատարագ մի իշխես ՇՀ[Ա]
ցեն խափանել. որպէս եւ տեսաք ի բազում տեղիս. այլ մատ
ուսցեն անսխալ սաղմոսիւք եւ մարգարէիւք եւ առաքել
ովք եւ աւետարանաւ կարգաւորաբար. եւ զբաժակ սուրբ հաղ
որդութեանն մի իշխեսցեն խափանել քահանայքն պա
տճառանաւք չքաւորութեան. որպէս ապստամբեցին
ժողովուրդք ի բազում տեղիս արարեալ բազմաց անխնա
մող հոգւոց իւրեանց. այլ մի եւս լիցի զի մի գուցէ պար
տաւորեալք պատուհասեսցին եւ տուժեսցին. աստուծոյ պատրաս
տեսցեն կատարել զսուրբ խորհուրդն անխափան հարկաւոր
սպէս. ամենայն զգուշութեամբ:
Է Եւ ի սրբոյ բաժակէն երկիւղիւ տացեն ժողովրդականացն ՇՀԲ
ոչ թերացուցանել նոցա զսրբութիւնն եւ զանմատոյ
ցն չխառնել. զի մի դատապարտեսցին. եւ ի պատարա
գէ կիւրակէի եւ ի տաւնից մի իշխեսցեն ծուղանալ.
մնալ ի տունս իւրեանց. այլ եւ յամենայն պաշտամանց

Ի [ՆԵՐ]ՍԻՍԻՆ

4բ

///
լիցէ թե դպիր:
Ը Եւ զկտակարանս եւ զմարգարէս եւ զառաքեալս եւ զաւետար
ան[ս] բովանդակ ստացի սրբոյ եկեղեցւոյ ի պտղոց եւ ի մտից.
Եւ ճանդերձս բովանդակ սրբոյ սեղանւոյն. եւ զեկեղեցւոյ
առագաստ տանց փեսայից եւ ճարսանց զոր այդ մի իշխես
ցեն առնել. զոր թե գտցի ոք արարեալ թե քահանա իցէ լու
ծցի թե դպիր նզովեսցի:
Թ ՇՀԴ Լուաք լուր ծանրագոյն հասեալ ի վերա թե քահանայք ի տեղ
իս տեղիս ինքեանք մկրտութիւն չառնեն բայց չուր իմն
աւրհնեն են տան ցմանզամարդսն հրամայեալ նոցին իսկ.
ի նոցին տուեսն մկրտել զմանզունքս իւրեանց. վասն
որոյ պատուհասեցան աներեւոյթ տանջանաւք. եւ այժմ
թե գտցի ոք արարեալ ի նմին վնասու. ի բաց որոշեալ լիցի
ամենայն տամբ իւրով ի քահանայական ժառանգութենէն:
Ժ [Շ]ՀԵ Քահանայք գահասիրութեամբ մի հակառակեսցին ընդ միմեա
նս, զի զոր շնորհն աստուծոյ ընտրեաց նախ ի քահանայութիւն
նա է նախաթոռ յեկեղեցւոջ:
ԺԱ[Շ]ՀԶ Դպիր պաշտաման յեկեղեցւոջ առանց քահանայի մի իշխ
ԺԲ եսցեն կալ. Եւ մի զձեւ զինուորաց ճանդերձի ունել
Եւ ի կարգի պաշտաւնէից կալ. այլ ընդ զինուորս կաց
ցեն. այլ զձեւ եկեղեցականաց ունել իւրոյ կարգին
վայել է ըստ քահանայական աւրինի:
ԺԳ[Շ]ՀԸ Եւ ժողովրդականք մի հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժան
ումն սրբոյ եկեղեցւոյ զի պատճառ խռովութեան բերէ.
այլ զպտուղս եւ զմուտս ժողովրդականք միաբանութեամբ
ի սուրբ եկեղեցին հատուցեն ամենայն յաւժարութեամբ
///

Ջ

1ա

արժան է ///
սուրբ սեղան ///
խոնարհել քրիստոնէից ///
սուրբ լուսաւորիչն յաւրինակ ///
ման ետ պահել իւրոց վիճակին. ///
նս տաւնել. եւ ըստ կարգի դե ///
ականել զեկեղեցւոյն շնորհն. ///
մնալ. եւ ոչ թողուլ ի բաց. եւ չառնե[լ] ///
Թ Պարտ է զսուրբ միւռոնն հայրապետին ///
/// հինգշաբաթօջն. եւ քահանայից
աւծանել նովաւ զխաչս եւ զսեղանս. ե ///
[մ]կրտեալսն մատուցանել միայն յորդեգ ///
յետ մկրտութեանն լինի. եւ յայղ պէ ///
[խա]ռնեսցեն զնա. եւ մի քահանայքն յանդգ ///

ժ Պարտ է զմկրտութեան ձէթն քահանային ///
միոչէ ընդ մկրտելն ըստ բաւական ի ժ ///
եւ նոյնժամայն առ մկրտեալսն մերձե ///
/// ն սպառել. եւ մի իշխել զաւրն ///
բազում անգամ աւրհնել. եւ միայն ///

1բ

///
/// յայդ ///
/// ուր /// իցին. այդ ///
/// եալ ի նմին իսկ յեկեղեցւոջ ///
/// մերձ մկրտատուն արասցե
/// ձեռնադրութիւն եւ զաւծումն
/// խոստովանեալն առ դուրս մկրտ
/// [ա]սպա տանել ի ներքս ուր աւազանն է ե
/// պսակելն հանդերձեալ են. քահանա
/// եւ ի վերա նոցա կատարել զկարգ
/// ինաց քրիստոնէից եւ անդր ի սրբութեան
/// զի ի միում տեղւոջ վայել է լինել. պսակ
/// պսակն: իսկ եթե ոչ այսպէս արասցէ այդ
/// կամակարութեամբն եւ ծուղութեամբն անարգե
/// եւ զկարգ ամուսնութեանն. քահանայն
/// պարտ է վերստին պսակել ըստ աւրինի քր
/// ս առաքեալ պատուիրի. թե ամենայնի
/// եշտութեամբ եղիցի:
/// [պա]րտ է ըստ առաջին կարգին մ ///
///